oud-gorcum varia

halfjaarlijks tijdschrift van de historische vereniging „oud-gorcum"

1984 nummer 2

1909 20 augustus 1984

oud-gorcum
75 jaar

HISTORISCHE VERENIGING "OUD-GORCUM"

Opgericht 20 augustus 1909

secretariaat : Vlietlaan 14
4205 AR Gorinchem
tel. 01830-22398

bestuur : ir. H.G. Joosten, voorzitter
mevr. W.Kreukniet-den Hertog, secretaresse
G.Nieuwenhuis, penningmeester
B. van Beuzekom
A.J. Busch
mevr. M.Gelderblom-Spijker
H.A. de Kok
H.C. Kruijt
C. de Ruiter
drs. H.M.den Uijl

aantal leden : ruim 300

INHOUDSOPGAVE

- Aan de lezers pag. 3

- Een geschenk aan "Oud-Gorcum" pag. 5

- Financiën toen en nu pag. 8

- Reacties van leden pag. 10

- Onze ereleden pag. 11

- Het korte, maar avontuurlijke leven van Maritgen Jans (slot) pag. 12

- De bereikbaarheid van streekcentrum Gorcum vanuit het dorp Hoogblokland pag. 16

- "Dit is in Bethlehem"-Varia pag. 19

- Agenda komende aktiviteiten pag. 24

Redaktie "Oud-Gorcum Varia": B. van Beuzekom, lay-out en typewerk
drs. H.M. den Uijl

Redaktie-adres: Van Hogendorpweg 145
4204 XR Gorinchem
tel. 01830-20167

Omslag: De voorgevel van het museum "Dit is in Bethlehem" éven voor de restauratie in 1910. In het gebouw was toen de lekkernij-enwinkel van de weduwe Phyffer Nissen-Bianchi gevestigd.
Foto: Gemeentelijke Archiefdienst, Gorinchem.

AAN DE LEZERS

H.G.Joosten, voorzitter

Het tweede nummer van " OUD-GORCUM VARIA " ligt voor u. De redaktie heeft haar uiterste best gedaan om de vijfenzeventigste verjaardag van onze vereniging in het middelpunt te plaatsen. Getracht is enkele leden, die reeds meer dan veertig jaar lid zijn aan het woord te krijgen; gelukkig met enig succes, hoewel ..... het hadden er best wat meer mogen zijn.

Het kan u inmiddels uit de brief van het bestuur bekend zijn hoe het jubileum gevierd zal worden. Bij de viering zal uiteraard niet voorbijgegaan worden aan een beschouwing van het belangrijkste initiatief, dat acht Gorcumse burgers op 20 augustus 1909 genomen hebben. Bezorgd als zij waren over een mogelijke sloop van het huis " Dit is in Bethlehem " aan de Gasthuisstraat richtten zij een vereniging "Oud-Gorcum" op teneinde zowel het huis te kunnen aankopen als om het in te richten als museum. De sloop van ondermeer drie uit historisch oogpunt belangrijke gebouwen in Gorinchem:Grote Kerk, Stadhuis en Waterpoort in de voor hen nog maar kort geleden negentiende eeuw had hun geleerd dat- zeker in die tijd- eigendom de beste garantie op behoud bood.

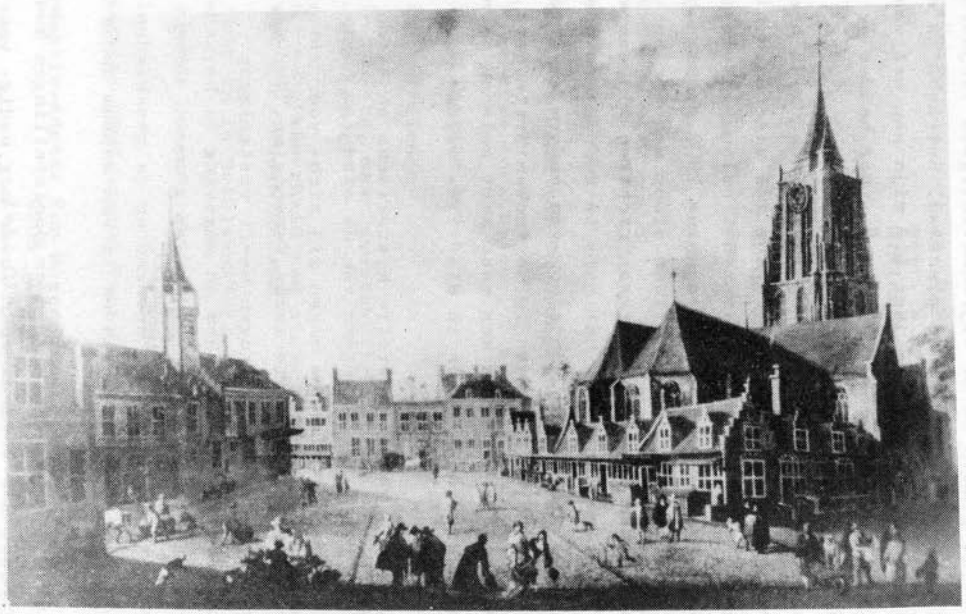
Ook nu nog gaat het behoud van waardevolle historische objekten in de ruimste zin van het woord veel burgers van de stad ter harte. Moge zij in aantal blijven groeien en mogen zij zich- voor zover nog nodig- melden als lid van de Historische Vereniging "Oud-Gorcum" een vereniging, die in haar doelstellingen heeft vastgelegd:

-studie van de geschiedenis van Gorinchem en omgeving te bevorderen door het organiseren van lezingen en excursies.

-voorwerpen en geschriften, betrekking hebbend op de geschiedenis van Gorinchen en omgeving te verzamelen en in een museum onder te brengen.

Helpt u allen mede om allen, die zich in deze doelstellingen kunnen vinden of er zich verwant mee voelen- voor zover nog nodig- voor minimaal fl. 20,= per jaar lid te maken van "Oud-Gorcum".

Hij of zij kan dan onbekommerd delen in de feestvreugde in augustus en september a.s.

De Groenmarkt, zoals die er in het midden van de zeventiende eeuw uitzag. Links de achterzijde van het oude stadhuis, in 1437 door het stadsbestuur aangekocht van een zekere Dirk van Leuven, die het gebouw als pakhuis in gebruik had. Het werd in 1859 gesloopt. Rechts de St.Maartenskerk, met daarboven de toren van St.Jan. De kerk werd in 1845 wegens bouwvalligheid afgebroken; de toren bleef gelukkig gespaard.
Schilderij van Govert Camphuysen(1623-1672) in Brits museumbezit.

EEN GESCHENK AAN " OUD-GORCUM"

A.J.Busch, archivaris van Gorinchem

Op 15 september 1910 stuurde mr. J.W. van der Poel een keurig briefje naar het bestuur van de vereniging "Oud-Gorcum", dat hij vergezeld liet gaan van een grote ingelijste foto van de ophaalbrug over de Kanaalsluis. Hij gaf daarmee gevolg aan een oproep van het bestuur voorwerpen af te staan voor het in te richten museum van de vereniging. De inhoud van de brief spreekt voor zichzelf:

Gorinchem, 15 September 1910

Aan

Het Bestuur der vereniging „Oud-Gorcum"

te

Gorinchem.

Ten behoeve van het eerlang in gebruik te nemen museum uwer vereniging heb ik de eer U hierby ten-geschenke aan te bieden een photographische opname, en lyst verwat, van de houten ophaalbrug over de Steenen, hoetsche Kanaalsluis buiten de Arkelpoort alhier, welke brug binnen kort tydsverloop zal afgebroken worden en daardoor welrra tot het verledene zal behooren.

Met de mieste hoogachting heb ik de eer te zyn

Uw dw. dr

J.W. van der Poel

Mr. van der Poel, die behalve wethouder van Gorinchem, tevens secretaris-penningmeester van het waterschap van de Linge-Uitwatering was, bood dus een foto aan van de Brug van Ceelen. Als secretaris van het waterschap, dat de bewuste brug in beheer had, wist hij maar al te goed, dat de dagen van die houten ophaalbrug waren geteld en hij was er ook van op de hoogte wat voor brug er binnen afzienbare tijd zou worden geslagen. In november 1910 werd de ophaalbrug gesloopt en vervangen door een vaste oeververbinding. De herinnering aan de schilderachtige ophaalbrug wilde hij levend houden door de aanbieding van de ingelijste foto, waarvoor brugwachter Teunis Hendricus Ceelen poseerde.
Het geschenk werd in dank aanvaard, zoals blijkt uit de al even beleefde dankbetuiging, die jhr. W.F.R. van Naerssen als secretaris van de vereniging bijna per kerende post zond aan de schenker:

Vereeniging
Oud-Gorcum

Gorinchem, 17 September 1910

Aan Heeldedelachtenge Heer
Mr. J. W. van der Poel
te
Heeldedelachtenge Heer.

Namens het Bestuur der Vereeniging „Oud Gorcum" heb ik de eer U Heeldedelachtenge dank te betuigen voor het bewijs van belangstelling hetwelk de vereeniging van U mocht ontvangen.
U de verzekering gevende, dat Uw fraai geschenk op hoogen prijs wordt gesteld, heb ik de eer te zijn
Met de meeste hoogachting
Uw dienstw. dienaar
J. Van Vaenen
Secretaris

Jhr. van Naerssen gaf de foto van de Brug van Ceelen door aan de man, die zich bezighield met de aangelegenheden van het museum en dat was de ambtenaar ter secretarie C. Naumann. Deze nauwgezette ambtenaar, die jarenlang het achterste gedeelte van het museumgebouw en de bovenste etage bewoonde, registreerde de foto onder nummer 237, waardoor de afbeelding van de brug als één der eerste artikelen deel ging uitmaken van de collectie van het museum. Gedurende vele jaren hing de foto in één der vertrekken en verhuisde later naar het magazijn om plaats te maken voor iets anders. Toen in 1972 de topografische tekeningen, prenten, foto's enz. van de Historische Vereniging "Oud-Gorcum" in bewaring werden gegeven aan de Gemeentelijke Archiefdienst, ging de bewuste foto met het nummer 237 ook mee naar het Archiefgebouw Molenstraat 17, waar zij nog aanwezig is.
De lezer zal zich wellicht afvragen hoe het mogelijk is, dat de brief van de secretaris van de vereniging"Oud-Gorcum" boven water is gekomen. Die brief was immers gericht aan een particulier persoon en verdween daardoor uit het beeld. De lotgevallen van het geschrift zijn niet bekend, totdat de brief opdook bij antiquair A.A. van Dam, destijds gevestigd Eind 30. De antiquair gaf het schriftuur aan het bestuurslid van de vereniging W.L.J.Voogt en deze overhandigde op 8 maart 1974 de brief aan de steller dezes ter opneming in de verzameling. Zo kwam de dankbetuiging onder hetzelfde dak te berusten als de ruim 60 jaar eerder aangeboden foto en het begeleidende schrijven. Zoals u ziet, het kan soms merkwaardig verlopen!

Twee Gorcumers aan wie de jubilerende Historische Vereniging "Oud-Gorcum" veel te danken heeft.
Links de heer H. van Hoogdalem Hzn.; rechts de heer H.F. van Peer.

FINANCIEN TOEN EN NU

G. Nieuwenhuis, penningmeester "Oud-Gorcum" sinds 1950

De financiële omstandigheden van de Historische Vereniging "Oud-Gorcum" zijn in de loop der jaren uiteraard zeer wisselend geweest. Enkele gegevens zijn wellicht van enig belang.
In de beginjaren(1915) werd door een aantal vooraanstaande personen in Gorinchem een fonds gesticht "waarvan de gelden ter beschikking werden gesteld van het Bestuur van de Vereniging "Oud-Gorcum" ten einde, bij voorkomende gelegenheid, merkwaardigheden of oudheden op Gorcum betrekking hebbende, te kunnen aankoopen".
Onder degenen, die het initiatief tot dit "Aankoopfonds" hebben genomen (in totaal 19 personen) komen vele, ook nu nog bekende namen voor, zoals W. de Vries Robbé, A.Th. Beausar, S. Biegel, L.A.W.Noorduyn, J.C. den Haan, T. Elshout en J.C. Mortier.
Dit fonds, met een beginkapitaal van f. 675,= heeft de vereniging in staat gesteld tot de aankoop van belangrijke historische voorwerpen.
Zo is de bokaal van Arkel/Rietveld, die in de voorste kamer van de tweede verdieping van het museum staat, in 1915 aangekocht voor f. 82,52 (alle kosten inbegrepen) en werd de bijbel, gedrukt in 1748 bij Goetzee te Gorinchem, in 1918 verworven voor f. 6,=, waarbij tenslotte nog wel f. 8,= aan restauratiekosten kwamen.
Eveneens werden in de loop der jaren vele prenten en penningen van Gorinchem aangekocht.
Het fonds groeide door de jaarlijkse rente en door giften en enkele legaten, varierende van f. 150,= tot f. 1000,=.
Als belangrijkste aanwinst werd in 1953 de zilveren gildebeker verkregen. De beker werd gekocht bij een antiquair in Bazel, dank zij bemiddeling van de heer Van Rappard. Voor deze beker, die nu in de zilverkast prijkt, werd in totaal f. 2481, 84 betaald, waarvan de Gemeente Gorinchem, de Vereniging Rembrandt en een aantal belangstellende particulieren tot een bedrag van f. 2204,= bijdroegen.
Voorts vermeldt de boekhouding van het fonds, dat in 1928 voor f. 49,18 werd bijgedragen in de restauratie van het Hugo de Grootpoortje.
Uit het kasboekje van het fonds blijkt ook, dat na 1960 practisch geen voorwerpen meer werden aangekocht. Blijkbaar waren de activiteiten rond het museum zeer gering, zoals trouwens het hele verenigingsleven in die periode zich beperkte tot het houden van enkele lezingen per jaar, die veelal werden verzorgd door de heren Van Hoogdalem en Van Peer en door enkele andere bestuursleden.
Aangezien het nut van een afzonderlijk aankoopfonds toen kennelijk niet duidelijk meer was, werd het saldo hiervan in 1976 gestort in de kas van de vereniging, die een dergelijke aanvulling wel nodig had.
Bij de heropening van het museum in het najaar van 1982 werd echter de noodzakelijkheid van een ruimere financiering weer extra gevoeld; men besloot tot het opnieuw stichten van een "Fonds voor aankoop en restauratie", het "Museumfonds". Dit fonds wordt gevoed uit de opbrengst van de verkoop van boekjes en kaarten in het museum, aangevuld met giften.Tot nu toe is het een succes gebleken. Met de gelden op deze wijze verkregen, werden tot op heden o.a. enkele schilderijen gerestaureerd en vitrines aangekocht.
De vereniging zelf beschikte in de beginjaren over geringe inkomsten. De contributie bedroeg tot 1960 f.2,50 per jaar(voor kinderen slechts f. 1,=) terwijl de donateurs eveneens slechts f.1,= bij-

droegen.
Daarnaast kwam de subsidie van de Gemeente Gorinchem, bestemd voor het onderhoud en eventuele restauratie van het museumgebouw maar die was daarvoor geheel ontoereikend. De tijdelijke huisvesting van het kantoor van de plaatselijke VVV in de benedenzaal gaf enige geldelijke ondersteuning.
En tenslotte, hoe vreemd dit ook moge klinken, de inbraak in het museum- enkele jaren geleden- waarbij gelukkig niet veel specifieke Gorcumse voorwerpen werden gestolen, gaf financiële verlichting, doordat de vereniging de uitkering van de verzekering ontving en zodoende weer enige tijd over meer contanten kon beschikken.
Ondank de geleidelijke verhoging van de contributie tot f. 17,50 bleek het toch niet mogelijk te zijn, de verenigings- en de museumactiviteiten te vergroten.
De definitieve oplossing van de zorgen over de voortdurende begrotingstekorten werd tenslotte gevonden door de medewerking van het gemeentebestuur van Gorinchem, dat na lange onderhandelingen besloot tot overname van het museumgebouw,waarna uitgebreide restauratie en herinrichting van "Dit is in Bethlehem" kon worden gerealiseerd.
Sindsdien is het eindelijk mogelijk geworden de historische voorwerpen behoorlijk te exposeren en tentoonstellingen te organiseren.
Dit sombere en wat eentonige verhaal eindigt dus tenslotte toch nog met een optimistische klank.

Dokter Nieuwenhuis is behalve een toegewijd penningmeester ook een verdienstelijk amateur-fotograaf. Daarvan getuige onderstaande foto, genomen tijdens de excursie naar Amersfoort op zaterdag 19 mei.

REACTIES VAN LEDEN

Naar aanleiding van een brief van de redaktie d.d. 10 april j.l. waarin aan enkele oudere leden werd gevraagd iets te vertellen over hun wederwaardigheden met betrekking tot "Oud-Gorcum" ontvingen wij onderstaande reacties:

" Uw schrijven van 10 april j.l. stelt mij voor het practisch onoplosbare probleem, dat ik bezwaarlijk aan uw klaarblijkelijk hooggespannen verwachtingen kan beantwoorden, omdat ik mij helaas generlei voorvallen herinneren kan, die interessant genoeg, dan wel voldoende merkwaardig of amusant kunnen worden geacht om nader aan het papier te worden toevertrouwd. Wat overigens niet wil zeggen , dat ik geen goede herinneringen zou hebben aan de tijd van samenwerking in het belang van het museum in mijn qualiteit van oud-bestuurslid.
Mijn aanwezigheid binnen het bestuur van de Vereniging "Oud-Gorcum" beperkte zich in hoofdzaak tot morele steun, niet in de laatste plaats bij de aankopen via antiekbeurzen van voor de geschiedenis onzer stad bepalende preciosa.
Deze werkzaamheid leent zich helaas niet voor een waardevolle boekstaving. Het vormde een weliswaar belangrijk, maar overigens automatisch onderdeel van mijn Burgemeesterlijke werkzaamheid. Zij het ook in hoge mate beïnvloed door mijn liefde voor de historie van de stad, waarvan diverse geslaagde aankopen nog tot op heden mogen getuigen.
Het spijt mij, dat ik aan uw verzoek onmogelijk zal kunnen voldoen.
Met mijn vriendelijke groeten, steeds gaarne uw dw."

mr. L.R.J. ridder van Rappard

"Het spijt me u te moeten berichten dat ik helaas niet aan uw verzoek om een bijdrage voor "Oud-Gorcum Varia" kan voldoen.
Ik heb jarenlang met "Oud-Gorcum" , in goede en slechte tijden, meegeleefd doch zie nu geen kans "voorvallen" van enige betekenis uit mijn herinneringen op te diepen.
Het doet me genoegen dat het met de vereniging en het museum zo goed gaat.
Ik wens u veel succes toe met uw inbreng aan "Oud-Gorcum Varia".

Met vriendelijke groeten,

M.D. van Kekem

ONZE ERELEDEN

Bas van Beuzekom

Ter gelegenheid van het 75-jarig jubileum van onze vereniging leek het mij een goede gedachte ook enkele regels te wijden aan onze vier ereleden, die inmiddels allen zijn overleden, maar wier namen binnen de ledenkring van "Oud-Gorcum" en ook daarbuiten niet zijn vergeten, hetzij door hun publicaties met betrekking tot de geschiedenis van de stad Gorinchem , hetzij door hun historische verzamelingen.
In alfabetische en tegelijkertijd ook chronologische volgorde zijn dat:

Drs. Wilhelmus Adrianus van der Donk(1894-1972)

Hoewel voornamelijk buiten Gorcum wonend en werkend heeft Van der Donk in belangrijke mate bijgedragen tot het ontraadselen van met name de oudste geschiedenis van de stad.Voor "Oud-Gorcum" heeft hij diverse lezingen gehouden.In het dagelijks leven was hij ondermeer lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. In 1970 ontving hij de gouden eremedaille van de stad Gorinchem.

Hendrik van Hoogdalem Hzn.(1898-1970)

Was lid van "Oud-Gorcum" vanaf 1928. Volgde in 1931 de heer C.Naumann op als conservator van het museum "Dit is in Bethlehem". Was vele jaren secretaris van onze vereniging. Was in het dagelijks leven werkzaam in het bankwezen. Ontving in 1962 de gouden eremedaille van de stad Gorinchem. Een amateur-historicus van formaat met talloze historische publicaties betreffende zijn geliefde stad Gorcum op zijn naam.

Matthijs de Jongh (1899-1983)

Geboren te Herwijnen. Tot aan zijn pensionering werkzaam als hoofdmonteur bij automobielbedrijf Van Mill.Hartstochtelijk verzamelaar van boeken, prenten, munten en gebruiksvoorwerpen, al of niet betrekking hebbend op Gorcum. Vele jaren bestuurslid van onze vereniging, aan wie hij kort voor zijn overlijden zijn gehele verzameling schonk.

Hendrik Frederik van Peer(1917-1978)

Gorcumer in hart en nieren. Journalist, later adjunct-directeur van het Nieuwsblad voor Gorinchem en Omstreken.Bestuurslid van "Oud-Gorcum" sinds 1948, secretaris vanaf 1957 en voorzitter tussen 1965 en 1974.Heeft een zeer groot aantal publicaties op zijn naam staan(zie het aan hem gewijde deel 3 uit de Merewadereeks).

Bovengenoemde personen werden op 10 november 1962 tegelijkertijd tot ereleden van "Oud-Gorcum" benoemd.
Hun namen zullen voor altijd aan de geschiedenis van Gorcum en zijn historische vereniging verbonden blijven.

HET KORTE, MAAR AVONTUURLIJKE LEVEN VAN MARITGEN JANS (slot)

Gorcums meisje werd soldaat bij de West-Indische Compagnie.

Bas van Beuzekom

KORTE INHOUD VAN HET VOORAFGAANDE

Maritgen Jans, een jong en ondernemend meisje werd omstreeks 1610 te Gorcum geboren. Zij verloor op zeer jeugdige leeftijd haar ouders, ontvluchtte de stad en bereikte na allerlei omzwervingen Amsterdam. Daar kwam ze al heel vlug tot de ontdekking, dat er als jongen meer te bereiken en te verdienen viel dan als meisje. Dus besloot ze zich als jongen te verkleden en werd al spoedig meesterknecht op een twijnderij. Haar hospita gooide echter roet in het eten door verliefd op haar te worden en haar na korte tijd zelfs ten huwelijk te vragen. Om daaraan te ontkomen besloot Maritgen,die zich voortaan David liet noemen, dienst te nemen in het leger, bij de vloot of bij één der Compagnieën. Ze leerde een jongen kennen, een zekere Gijsbert de Leeuw. Met hem trok ze langs de havenkant, op zoek naar werk in een mannengemeenschap.

Allegorische voorstelling van de handelsbloei van Amsterdam.
Gravure van C.Jz.Visscher (1611) Atlas van Stolk, Rotterdam.

SOLDAAT BIJ DE WEST-INDISCHE COMPAGNIE

Uiteindelijk lukte het haar om aan te monsteren.Samen met Gijsbert stapte ze in 1628- ze was toen nog maar nauwelijks 18 jaar- aan boord van een schip van de W.I.C. met bestemming West-Afrika, het gebied waar in die dagen de slaven vandaan gehaald werden om dienst te doen op de plantages in de West en Brazilië.
Zoals ik in de eerste aflevering al vermeldde, kennen we helaas geen portret van haar. Uit de beschrijvingen van Van Wassenaer en anderen blijkt echter duidelijk, dat David aantrekkelijk geweest zal zijn voor haar voormalige seksgenoten. Het verhaal van de opdringerige hospita is daar een voorbeeld van. Ze was eigenlijk "te schoon van tronie" om een man te kunnen zijn. Toen ze na haar ontdekking- want zoiets kon in een mannengemeenschap op den duur toch niet ongemerkt blijven- weer vrouwenkleren droeg "was 't gevoelen

van velen, dat het manshabijt haar beter als het vrouwenkleed stond".
Hoewel er in die dagen meer meisjes waren, die verkleed als man dienst deden bij leger, vloot of compagnie, schijnt Maritgen, mogen we de kroniekschrijvers geloven, wel als de meest vrouwelijke overgekomen te zijn.
Ook als soldaat kwam zij goed uit de verf. Ze was bemind bij haar lotgenoten, vriendelijk en behulpzaam bij het verzorgen van zieken, leergierig en zuinig en kon bovendien goed met naald en draad overweg. Ons zal dat allemaal niet verwonderen, maar die matrozen en soldaten aan boord of op de wal waren op dat moment nog onkundig omtrent de ware sekse van hun maatje.
Ze leerde al heel vlug met het kompas werken; tegen betaling nam ze soms roergangen van anderen over. Ook het vaatje brandewijn, dat ze uit Amsterdam had meegenomen kwam haar goed van pas. Af en toe trakteerde zij hieruit "aan iemand van dewelcke hij(d.i. David)wat leren konde of dat hij verschoond worden als er iets boven zijn machte te doen was". Ja, de lichamelijke eisen van het vak vielen wel wat tegen, iets wat heden ten dage nu de vrouw in leger en vloot steeds meer ingeburgerd raakt, nog steeds tot problemen leidt.
Omdat het musket te zwaar voor haar was kreeg ze een kleiner geweer als wapen.Hoewel ze erg populair was, raakte ze toch weleens betrokken bij vechtpartijen, maar dan was het Gijsbert die steeds voor haar in de bres sprong.Hij was ook de enige die een sterk vermoeden had, dat David een meisje was" ende zo hij(d.i. David)hetzelve niet wilde bekennen, wilde hij dat het grauw in de mond geven ende dan zoude men het lichtelijk gewaar worden.Ende alzo men op zo'n lange reis een metgezel kiest die men alles betrouwt, kon David niet minder doen als met goede voorbereide condities van stilzwijgzaamheid 't zelve zijn kameraad ' t openbaren ende vijftien guldens te vereren". Mede dank zij dit zwijggeld heeft Gijsbert de Leeuw zijn mond niet voorbijgepraat. Hij verdedigde haar als het nodig was en verzorgde haar toen zij ziek werd, maar liet zich voor zijn diensten voortaan wel steeds betalen.Als Maritgen(zo noem ik toch liever dan David) niet met zelfmoord had gedreigd had hij ongetwijfeld ook seksueel misbruik van zijn kennis gemaakt. Zo zien we maar weer hoe ver een vriendschap wel en niet kan reiken.

DAVID WORDT WEER MARITGEN

Intussen viel het voor haar niet mee om verder onontdekt te blijven. Af en toe moest ze haar toevlucht nemen tot "gelieg en geveins". Na enkele jaren varen en vechten aan boord van een gewapend koopvaarschip van de W.I.C. werd ons Gorcumse meisje gestationeerd op een fort van de W.I.C.langs de Afrikaanse westkust. In de eerste aflevering toonde ik u een voorbeeld van een dergelijke nederzetting. Aan de wal waren de problemen bepaald niet minder dan aan boord. Een voorbeeld: Toen haar kameraden in een riviertje gingen zwemmen - wat op naturistische wijze geschiedde- zei Maritgen dat ze niet zwemmen kon. Ze beperkte zich daarom tot "pootje baaien", daar hoefde het hemd niet voor uit, begrijpt u.
Nog maar nauwelijks twee maanden aan land werd zij ziek. Gijsbert toonde zich nu weer een goed kameraad en nam de verzorging van haar op zich, zo goed en zo kwaad als dat ging.
De problemen ontstonden pas goed toen zij zich wilde verschonen, iets wat weliswaar niet tot de dagelijkse gewoonten behoorde, maar waar ze op den duur toch niet onderuit kon.Door de langdurige ziekte werd haar hemd op den duur toch wel wat erg vuil, maar het gelukte haar vanwege haar zwakheid niet van hemd te verwisselen. Bovendien niet "om de menigte van het volck ende dat daar 's nachts

licht brande". Intussen was ze wel vanuit haar normale slaapplaats naar de ziekenkamer overgebracht. Toen daarop enkele soldaten haar kwamen bezoeken, zagen zij dat Davids hemd te vuil was. Ze pakten een schoon hemd " ende de ander uitgetrokken zijnde vertoonde hare borsten daarover ieder verwonderd stond, vindende een jongedochter buiten alle gissingen in haar gezelschap. Haar staat alzo ontdekt zijnde viel zij in een flauwte....." aldus één der kroniekschrijvers.
Dat was het einde van David Jans als soldaat. Geloof maar, dat zij binnen die betrekkelijk besloten gemeenschap van dat fort de eerste tijd het onderwerp van gesprek geweest zal zijn.
Of het door het schone hemd kwam valt moeilijk na te gaan, maar Maritgen werd gelukkig spoedig weer beter.Ze stond- zoals ik reeds zei- op het fort enorm in de belangstelling. Straf kreeg ze niet, integendeel. Haar succesvolle vermomming oogstte waardering en bewondering van hoog tot laag. De gouverneur liet een aparte kamer voor haar inrichten daarbij tevens uitziende naar een manier om haar zo vlug mogelijk naar Holland terug te sturen. Dan viel de verantwoordelijkheid voor haar als enige vrouw tussen al die mannen van hem af. Een andere mogelijkheid was, dat ze zo vlug mogelijk zou trouwen. Hoewel het enigszins voor de hand lag dat Gijsbert de Leeuw de voornaamste huwelijkskandidaat zou zijn, verliep het toch anders. Gijsbert verdween geruisloos van het toneel;zijn naam komen we in het verdere van dit verhaal niet meer tegen.
Maritgen voelde er niets voor om naar Holland terug te gaan. Daarom werd er een huwelijk voor haar "georganiseerd", wat op efficiënte manier in z'n werk ging, de oud-vaderlandse koopmansgeest waardig.
We laten weer even de kroniekschrijver aan het woord:
"Haar staat alzo ontdekt zijnde viel zij in een flauwte ende daar was een wonder geroep op het fort ende 't werd de heer generaal Adriaen Cornelisz. aangediend dat David Jans bevonden was een vrouwspersoon te zijn. De generaal zulks verstaande verschrikte ook over alzulke ongehoorde tijding ende hij, een beminder van de eerbaarheid, wel wetende wat hem in zulke gevallen te doen stond,deed haar terstond van de manspersonen afgezonderd als een vrouw trakteren ende liet haar de eerste september op een zaal dragen daar de overheid haar vond.....
Men deed haar redelijkerwijze oppronken, opdat er iemand zin in mocht krijgen ende daar trouwen ,alzo niet gaarne weder naar Holland wilde.Ende een jongedochter aldaar alleen onder zoveel manspersonen vond de heer generaal niet goed.
Zo werd bij zijn edele ende de raad gevonden haar aldaar te begeven aan een bekwaam persoon, die haar verzoeken mocht. De heer generaal ende de raad vereerden haar eerst met een gouden keten ende nog iets fraais om des te beter begeerd te zijn.De commiezen ende anderen schonken haar ook iets ende de heer generaal bestelde haar een schoon habijt, zodat er altemet enige vrijers uitkwamen.'t Werd de vroomsten toegelaten terwijl zij nog half ziek was voor haar bedde te komen ende eerlijk discoureren(=converseren)ende te zien of er wat liefde komen wilde, want zij schoon was ende gaf een ieder goed bescheid".
Geen wonder dat de vrijers al spoedig op haar afstormden. Gorcumse meisjes waren ook toen blijkbaar al gewild en misschien ook wel gewillig, wie zal het zeggen?
Maritgen koos zo op het eerste gezicht een goede partij. Het was een 35-jarige fiscaal. Deze "verzocht haar ten huwelijk" en, omdat die oude kroniekschrijvers dat vaak zo leuk kunnen vertellen citeer ik nog even verder" 't welk zij de heer generaal in plaats van haar vader aandiende die het niet kwalijk behaagde ende het ijzer gesmeed moest worden terwijl het heet was, daarin consenteerde

(= toestemde) ende verloofde haar aan de voorzegde fiscaal de 15e october omtrent drie weken nadat de transformatie geschied was. Dies hij haar iets op het trouwen gaf meteen verklarende dat zulks hem van de Heer ingegeven was zo haast hij verstond dat er een vrouwspersoon aldaar gekomen was. Eerstelijk hem wel informerende van de oorzaak dezer daad ende hoe zij haar vorens en na gecomporteerd (= gewettigd) had en bevond alles wel naar zijn gevallen ende 'was fiat".
Er volgde een bruiloft die drie dagen duurde en waarbij iedereen aanwezig was. Zo vaak was er op zo'n afgelegen fort geen feest, daarom profiteerde men er nu dubbel van, of er een "koningsbruiloft" te vieren was.
"Men bracht (na afloop) de bruid te bedde op de hierlandse wijze ende men admitteerde(= ontving) de bruidegom gelijk de maniere is."
Al deze aandacht voor het eenvoudige Gorcumse meisje was wat buiten proporties, maar niet onbegrijpelijk" daar niet meer dan één blanke vrouw is, daar zal men geen onschone of kwade blanke vrouw vinden".

VERDRONKEN IN DE ATLANTISCHE OCEAAN

De Paerrçl een Ooftindis Vaerder, Den Dubbelen Arent een Weftindis Vaerder.

Links een fregat van de V.O.C. bestemd voor de vaart op Oost-Indië; rechts een fregat van de W.I.C. voor de vaart op West-Afrika en Zuid-Amerika.
Gravure van R.Zeeman.Atlas van Stolk, Rotterdam.

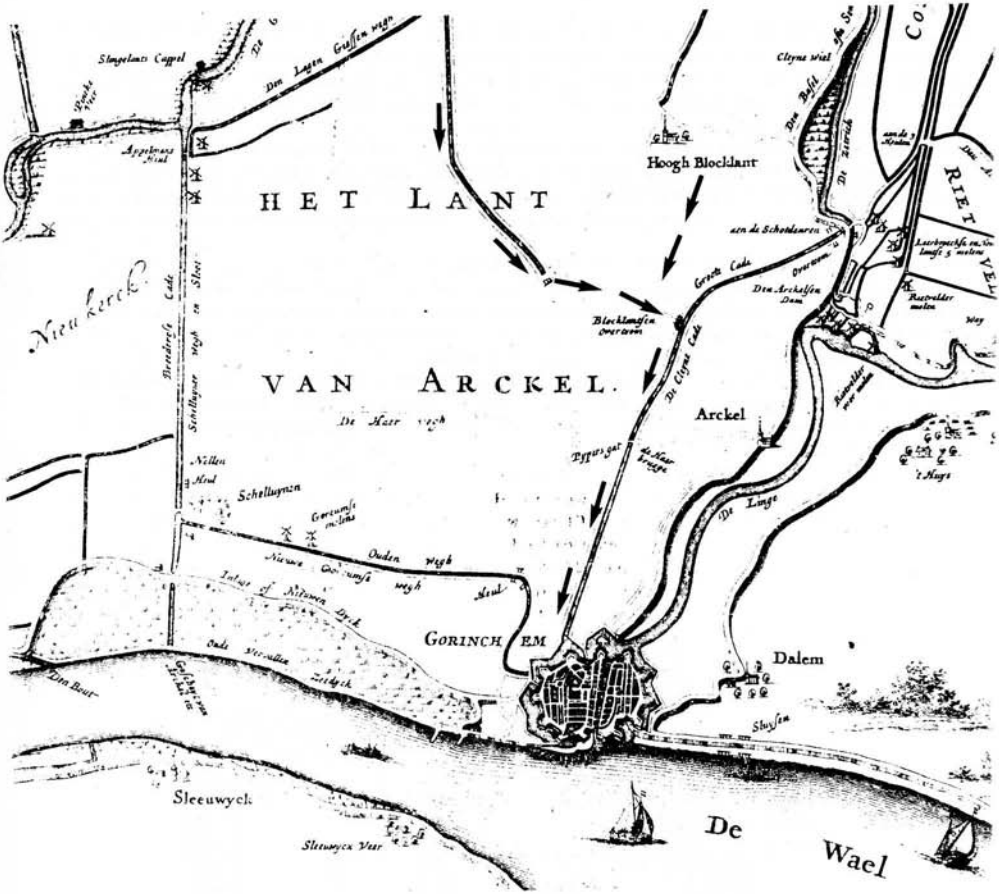
Helaas duurde het huwelijk maar kort. Haar echtgenoot overleed al spoedig tengevolde van een tropische ziekte of aan oorlogshandelingen, dat is niet precies bekend en ook niet belangrijk. Om alle herinneringen aan een korte maar gelukkige periode uit te wissen, besloot Maritgen naar Holland terug te keren. Of ze toen nog in Gorcum geweest is, kan ik al evenmin meedelen.Wel is bekend dat ze opnieuw een dienaar van de West-Indische Compagnie aan de haak sloeg.Opnieuw sloeg ook het noodlot toe. Haar laatste reis voerde naar de West, haar nieuwe echtgenoot achterna die daar reeds enige tijd zijn plicht vervulde. Onderweg leed het vaartuig schipbreuk; Maritgen behoorde niet tot de overlevenden. Zo kwam op tragische wijze een einde aan het korte, maar avontuurlijke leven van dit Gorcumse meisje, dat in 1631 op nauwelijks 21-jarige leeftijd haar onverwachte en onverdiende einde vond in de wrede golven van de Atlantische Oceaan.

DE BEREIKBAARHEID VAN STREEKCENTRUM GORCUM GEZIEN VANUIT HET DORP HOOGBLOKLAND

Claas van Kuilenburg

Van oudsher heeft Gorcum een streekfunctie vervuld. De inwoners van de omliggende dorpen waren voor tal van zaken op de stad aangewezen: de rechtelijke macht zetelde er, men vond er de notaris en er werd markt gehouden. Vooral dat laatste was in het dagelijks leven van groot belang, want de meeste dorpelingen waren boer.
Of de dorpsdominees ook ter markt gingen is niet bekend, maar zij kwamen wel regelmatig in de stad, namelijk om er hun classicale vergaderingen te houden.
Toen de wegen nog niet geplaveid waren, was de stad vooral in het natte jaargetijde niet gemakkelijk over land te bereiken. Het beste ging het nog over de hoger gelegen dijken langs Zederik (later:Merwedekanaal) en Linge
Dit was de belangrijkste noord-zuidverbinding met Vianen. De onverharde weg over de dijk langs de Zederik (bij Hoogblokland "Bazeldijk" geheten) moest onderhouden worden door degenen die ook belast waren met het onderhoud over de dijk zelf.
Dat lukte niet altijd. In 1718 kwam het een lidmate van de Bloklandse kerk goed uit. Zij verklaarde haar absentie bij de zondagsdienst door er op te wijzen "dat de wegen zoo moejelijk waren". De dominee meende daarentegen "dat de wegen de geheele zoomer en zelvs diep in den herfst zeer schoon en effen waren geweest"....
Twintig jaar later kwam er verbetering. Op voorstel van het polderbestuur Den Beemd werd het dijkvak bezand.
In de Franse tijd kwam er een nog grotere verbetering. Bij Keizerlijk Decreet van 21 october 1811 werd bepaald dat de weg Amsterdam-Gorcum-Antwerpen een "route impériale" zou zijn. In het kader daarvan werd in de daaropvolgende jaren de weg over Bazel- en Lingedijk met klinkers bestraat. Plaatselijk wordt hij daarom nog steeds" de Straatweg" genoemd. Of volledíger "Rijksstraatweg", want het onderhoud kwam voor rekening van het Rijk. Vooral ook de koetsiers van de postkoetsen, die ' s zomers dagelijks en ' s winters vier keer per week langs kwamen, zullen de verharding van de weg toegejuicht hebben.

De straatweg was echter een uitzondering. Andere wegen bleven gedurende de 19e eeuw vooral in het najaar en 's winters onbegaanbaar.
Van de Hoogbloklandseweg, die aansluit op de Haarweg, stond op 28 januari 1880 in de Nieuwe Gorinchemse Courant te lezen:
" Door ijverige bemoeiïngen van onzen burgemeester is thans het uitzicht geopend, dat de meestal ontoegankelijke slikweg achter Arkel.....nu weldra door flinke begrindingeen betere communicatieweg zal worden".
Het is in dit verband wel aardig op te merken, dat in 1984 dezelfde gemeenten die bij die begrinding betrokken waren, elkaar opnieuw vonden. Ditmaal werden Gorcum, Hoogblokland, Hoornaar en Noordeloos het eens over de plannen om een fietspad aan te leggen langs dezelde Hoogbloklandseweg.
Daar prakkizeerde men uiteraard in vroeger eeuwen niet over.Ondertussen zat men wel met het probleem van onbegaanbare wegen. Om die te omzeilen, werd vaak gekozen voor vervoer over water. Vanaf 1658 werd er zelfs een geregelde verbinding onderhouden door een trekschuit tussen Vianen en Gorcum. Die schuit voer langs Meerkerk en de Bazeldijk naar Arkel. Vandaar kon men dan door de Schotdeurnse

Op deze kaart uit 1681 is aangegeven hoe de kortste vaarweg tussen Hoornaar, Hoogblokland en Gorinchem verliep. Op de kruising tussen de Schotdeurnse Vliet en de Hoornse Vliet is de overtoom over de " groote cade " te zien.
Detail GPVV I, Gemeentelijke Prentenverzameling Dordrecht.

Vliet langs de Haarse Kaden in Gorcum komen. Na 1825 sloeg men de Vliet over en voer men door het pas geopende Zederikkanaal. Boeren uit de streek hadden echter vaarwegen binnendoor, die korter en wellicht ook rustiger waren. Uit Hoogblokland boomden ze hun schuiten uit de kom van het dorp naar de Ravensloot.Die komt uit in de Hoornse Vliet. De naam zegt het al:die gaf aan één zijde verbinding met Hoornaar..Aan de andere kant kwam men uit op de zojuist genoemde Schotdeurnse Vliet, die naar Gorcum leidde. Daar kon men echter niet zomaar opvaren. Eerst moest de

schuit over de, vrij lage, Vlietskade heen getrokken worden. Daartoe stond er op die kade een ingenieus apparaat, waarmee de bootjes over de kade heengesleurd werden. Zo'n plaats werd overtoom genoemd en de Bloklandse overtoom staat op een enkele oude kaart ook duidelijk vermeld.

Eeuwenlang bleef deze situatie practisch ongewijzigd, tot de mechanisatie van het verkeer begon door te zetten. De aansluiting van Gorcum op het spoorwegnet, die verbinding gaf met Geldermalsen(1883) en Dordrecht (1885) , is daar een goed voorbeeld van.
Toen enkele decennia later er steeds meer en betere (vracht-) auto's en bussen kwamen, legde de (trek-)schuit het al gauw af. Ten dienste van het wegverkeer werden steeds meer trajecten bezand en begrind en kort vóór en na de Tweede Wereldoorlog geasfalteerd.
Na die oorlog verloor ook de Bazeldijk zijn functie als hoofdweg in de noord-zuidverbinding. Die taak werd overgenomen door Rijksweg 27. In het kader van de recente ruilverkaveling zijn tenslotte ook de pittoreske binnenweggetjes vervangen door wegen die beter berekend zijn op het huidige verkeer.
Zodoende kan men Gorcum vanuit het noorden tegenwoordig benaderen met een snelheid van 100 km. per uur, als men wil. Want wat er ook veranderde, de behoefte aan een snelle verbinding met de stad bleef bestaan.

" DIT IS IN BETHLEHEM " - VARIA

C. de Ruiter, voorzitter beheerscommissie museum " Dit is in Bethlehem"

In "Oud-Gorcum Varia" zal steeds mededeling worden gedaan van de belangrijkste zaken van en over "Dit is in Bethlehem". Het allerbelangrijkste wat nu te melden valt is ongetwijfeld, dat het onverminderd goed blijft gaan met het museum. Sinds de heropening in september 1982 heeft "Dit is in Bethlehem" zich weer een vaste en gewaardeerde plaats in de Gorcumse gemeenschap weten te verwerven wat ondermeer blijkt uit de steun en hulp die van alle kanten wordt geboden en uit de aanhoudende stroom bezoekers uit Gorinchem en wijde omgeving.

EXPOSITIES

De in het vorige nummer al aangekondigde expositie "Grafiek in Gorcum" met grafisch werk van veertien kunstenaars uit Gorinchem en de regio trok in de periode van 4 februari tot 4 maart bijna 500 bezoekers . Daarop volgde van 17 maart t/m 13 mei de overzichtstentoonstelling "Knipkunst" met ca. 1750 bezoekers.Deze expositie van drie eeuwen Nederlandse papierknip-en snijkunst omvatte werk uit de collecties van het Openluchtmuseum in Arnhem,De Lakenhal in Leiden, enkele particulieren en onze eigen vereniging. Uit het bezit van "Oud-Gorcum" werden o.a. enkele curieuze geboorteknipsels uit het eind van de 18e eeuw getoond van de familie Phyffer, die generaties lang het pand "Dit is in Bethleham"bewoonde.De opening van deze prachtige expositie werd verricht door

Mevrouw Joke Verhave naast het door haar ter gelegenheid van de expositie "Knipkunst" vervaardigde knipsel.

mevrouw Joke Verhave uit Malden, die- met haar man- auteur is van het boek "Schaar-kunst". Zij maakte ook het fraaie knipsel voor de Gorcumse tentoonstelling dat in de uitnodiging en het affiche werd verwerkt. De bezoekers van "Knipkunst" kwamen- mede dank zij de lovende publiciteit in de landelijke pers- uit het hele land.

"DE KEUKEN ANNO 1900"

Op 29 mei werd de expositie "De keuken anno 1900" geopend door de Amsterdamse Brigitte ten Kate-von Eicken, die in de loop van bijna 25 jaar een indrukwekkende collectie keukengerei uit de periode rond de eeuwwisseling bijeenbracht. Na het Goltziusmuseum in Venlo, dat het levenswerk van mevrouw Ten Kate in 1982 aankocht en in 1983 enkele maanden exposeerde, is "Dit is in Bethlehem" het tweede museum in Nederland dat deze verzameling tentoonstelt.
"De keuken anno 1900" is interessant voor iedereen die- met een vleugje nostalgie- een stuk herkenbaar verleden wil zien herleven.
De expositie duurt nog tot en met 12 augustus.

Het thema "brood en gebak" op de tentoonstelling "De keuken anno 1900".

"GROETEN UIT GORINCHEM"

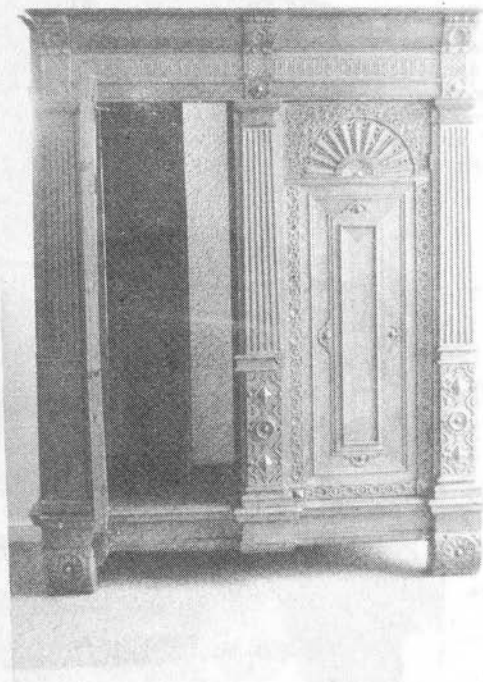
Voor de leden van onze vereniging zal de expositie ná "De keuken anno 1900" een heel bijzonder karakter dragen. Deze tentoonstelling:"Groeten uit Gorinchem" met oude prentbriefkaarten zal namelijk helemaal in het teken van de jubilerende vereniging "Oud-Gorcum" staan. Tijdens de openingsperiode (25 augustus t/m 11 november)wordt dan ook informatie over onze vereniging verstrekt, mede om nieuwe leden te winnen.

" IN BETHLEHEM'S STAL"

De laatste expositie die in 1984 in het museum te zien zal zijn heet "In Bethlehem's stal". Deze tentoonstelling zal betrekking hebben op het kerstverhaal in heel bijzondere uitingen van kunst en kunstnijverheid. Omdat het hier gaat om een verzameling die pas voor de tweede keer in Nederland wordt tentoongesteld, én omdat het evenement zich in de kersttijd afspeelt, én vanwege de associatie met de naam van ons museum, zal "In Bethlehem's stal" vermoedelijk weer bezoekers uit heel Nederland trekken."In Bethlehem's stal" duurt van 1 december 1984 t/m 13 januari 1985.

DE VERZAMELING

De vaste collectie op de eerste en tweede verdieping is zorgvuldig uitgekiend en geeft een veelzijdig beeld van de ontwikkeling van Gorinchem. Toch worden af en toe wijzigingen aangebracht als die tenminste een echte verrijking voor het geheel betekenen. Zo werd- al weer enige tijd geleden- plaats ingeruimd voor het model van Anton Brenner's stoomcarrousel, die zo fraai door de Gorcumer Theo den Uijl werd gerestaureerd. Ook is de collectie uitgebreid met de Hugo de Groot-kast (afkomstig uit het burgerweeshuis "Matthys-Maryke" in de Molenstraat).Een bijzondere aanwinst voor de vaste opstelling was het 600 kg. wegende muurfragment met fresco uit de voormalige St.Maartenskerk.De fresco , die "Noach's dronkenschap" voorstelt, wordt door speciaal glas tegen de inwerking van ultraviolette stralen beschermd.
Verder werd onlangs de afbeelding van de Martelaren van Gorcum vervangen door een veel fraaiere prent uit de collectie van wijlen M. de Jongh en kreeg de Franse tijd meer aandacht door toevoeging van twee prenten uit die periode.
Een bijzondere gebeurtenis was ten slotte de terugkeer van het paneel "Watersnood bij Gorcum" in februari van dit jaar. Met financiële steun van de gemeente hebben de Dordtse restaurateurs Leo

De Hugo de Groot-kast

Marchand en Jos Deus ruim een half jaar aan de restauratie van dit paneel gewerkt.

HISTORISCHE EXCURSIES

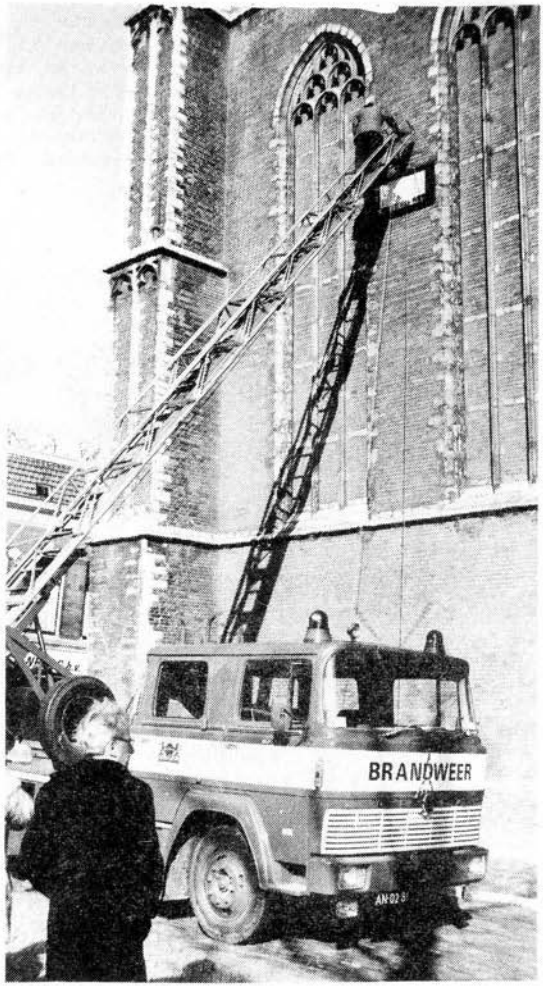
Enkele malen per jaar organiseert de beheerscommissie met succes een rondleiding door het museum in combinatie met een excursie door de binnenstad of bezoek aan een bijzonder gebouw. Zo werden rondleidingen gecombineerd met een visite aan het weeshuis in de Molenstraat en laatstelijk aan de Oude Doelen. De eerstvolgende excursie met rondleiding wordt gehouden op zondag 2 september. Het programma zal tijdig in de plaatselijke bladen worden aangekondigd. De kosten bedragen, inclusief koffie, f. 3,= per persoon.

ZONNEWIJZER

Dat "Dit is in Bethlehem" haar verzameling ten dienste van de gemeenschap stelt bleek ook op 8 maart toen met enig officieel vertoon- en met behulp van een ladderwagen van de brandweer- de sinds de jaren vijftig in het museum verblijvende zonnewijzer weer op z'n oude plaats werd aangebracht.
Wijlen de heer H. van Hoogdalem Hzn. wist de zonnewijzer destijds ternauwernood van de ondergang te redden; nu werd het voorwerp uit het eind van de 18e eeuw door de heer P.G. Kreukniet zorgvuldig hersteld en in originele kleuren beschilderd, waarna het- met ieders instemming- terug kon keren op z'n oorspronkelijke plaats aan de zuidkant van de St.Janstoren.

BEHEERDER/CONSERVATOR

In het vorige nummer kon worden bericht dat de gemeenteraad op 24 november 1983 had besloten beheerder/conservator R. Kreszner tijdelijk (t/m 31 december 1984) aan te stellen. Nu ziet het er naar uit dat met ingang van 1 januari 1985 deze tijdelijke dienstbetrekking in een vast dienstverband zal worden omgezet.

De zonnewijzer werd met een ladderwagen op z'n oorspronkelijke plaats aan de toren bevestigd.

In het inmiddels door de raad aangenomen beleidsplan voor de jaren 84/87 is deze bedoeling duidelijk verwoord. De beheerscommissie is heel blij met deze ontwikkeling omdat wel vast is komen te staan dat het beheer van een museum een vak is, dat dan ook door een vakman (of-vrouw)uitgeoefend moet worden, zij het dat daarnaast hulp van vrijwilligers onmisbaar blijft.

OPENINGSTIJDEN

"Dit is in Bethlehem" (tel. 32821) is geopend op woensdag tot en met zondag van 14.00 tot 17.00 uur. Voor groepen is het- na afspraak- ook mogelijk het museum buiten de normale openingstijden te bezoeken.
Al veel verenigingen, clubs en instellingen hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Zonodig wordt, zonder dat hiervoor kosten in rekening worden gebracht, een rondleid(st)er beschikbaar gesteld die deskundig tekst en uitleg geeft.
De toegangsprijs bedraagt f. 2,= per persoon; tot 12 jaar en vanaf 65 jaar is de toegangsprijs f. 1,50, terwijl leden van onze vereniging en houders van een Cultureel Jongeren Paspoort (CJP) of een Museumjaarkaart gratis toegang hebben. De gratis toegang voor de leden van "Oud-Gorcum" is overigens van persoonlijke aard en gebonden aan de naam die op de lidmaatschapskaart is vermeld.

DANK AAN ALLE MEDEWERKERS

Zonder de inzet van de vele en enthousiaste vrijwilligers zou "Dit is in Bethlehem" nooit kunnen functioneren als thans het geval is. Sterker nog: de sleutel van het succes is grotendeels gelegen in deze enthousiast verleende hulp, waarom "Dit is in Bethlehem" dan ook door menig museum in den lande wordt benijd. De beheerscommissie van het museum en onze vereniging "Oud-Gorcum" kunnen alleen maar dankbaar zijn over zoveel uitstekende medewer(st)ers te kunnen beschikken.

AGENDA KOMENDE AKTIVITEITEN

Zaterdag 25 augustus	Gelegenheid het bestuur te feliciteren met het 75-jarig jubileum van de Historische Vereniging "Oud-Gorcum". Deze receptie zal worden gehouden van 12.00 tot 13.00 uur **in de foyer van De Nieuwe Doelen, Haarstraat 64 te Gorinchem.** Aansluitend is er gelegenheid om in het museum "Dit is in Bethlehem" de tentoonstelling "Groeten uit Gorinchem", die ter gelegenheid van het 75-jarig jubileum wordt georganiseerd, te bezichtigen.
Woensdag 12 september	Lezing door de heer H.G.Joosten, voorzitter van "Oud-Gorcum" over "75 jaar Oud-Gorcum"! Foyer van de Nieuwe Doelen, aanvang 20.00 uur. Na de pauze: optreden van een cabaretgroep uit Gorcum met sketches over Gorcum. Na afloop zal er gelegenheid zijn de uitgave van het jubileumboek te kopen. Voor leden bedraagt de prijs f. 15,=;voor niet-leden f. 25,=. Daarna zal het boek nog tot 1 januari op het secretariaat verkrijgbaar zijn.
Donderdag 18 oktober	Lezing met dia's door de heer A.I.J.M. Schellart met als onderwerp:"Paleizen en kastelen van de Oranje's in Nederland". Wijkgebouw "De Heul", Nieuwe Hoven 143. Aanvang 20.00 uur.
Woensdag 21 november	Lezing met dia's door de heer A.A.J. Scheffers, conservator van 's Rijksmunt, over: "Het Gorcumse munthuis gezien in het licht van 's Rijks Munt Utrecht". Dienstencentrum "De Bogerd", W. de Vries Robbéweg 100. Aanvang 20.00 uur.

Nieuwe leden in 1984 tot 1 juni:

de dames M. van Dijk, J.J.Hoftijzer-Wats, J.W.Imhoff-v.d.Heul en J.J. Kasander-Veen.
de heren H.M.v.Baardewijk, E.W.Bueninck, C. v.d. Giessen, G.C. Groenenberg, F. v. Keekem, P. de Man, C.F. van Mill, A.C.G.J. van Oort, W. v.d. Poel, B.J.M.C. van den Reek, G. van Raay, J. Wieland, J.J. de Wit, J. van 't Wout en kantoorboekhandel Van Baalen.